

УДК 343.9(477)

Тетяна Євгенівна ДУНАЄВА,

кандидат юридичних наук, науковий співробітник

відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України (м. Харків)

СПЕЦИФІКА ПРОТИДІЇ СЛУЖБОВІЙ НЕДБАЛОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Специфіка протидії службовій недбалості та її подолання як системного явища потребує передусім нормативно-правового налагодження складної взаємоузгодженої системи упереджувальних заходів, які мають бути розроблені різними галузями законодавства: конституційним, цивільним, фінансовим, господарським, адміністративним тощо. Поряд із упереджувальними заходами необхідне також удосконалення і розширення системи кримінально-правових, цивільно-правових, адміністративних і фінансових санкцій за вчинення службової недбалості. Окрім того, ці заходи потребують і активної діяльності, спрямованої на формування правосвідомості населення із залученням усіх важелів громадянського суспільства. Лише комплексний підхід до запобігання службовій недбалості є найбільш доцільним і потребує всебічного подальшого розвитку. З метою запобігання можливих службових ризиків у нормативно-правових актах необхідно терміново вирішити питання про проведення кримінологічної експертизи всіх законопроектів на предмет прогнозування таких ризиків у практиці їх застосування; розробити й затвердити Положення про проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади, прийняти Закон України «Про кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів» [1]; провести комплексні ревізії та внести зміни до законодавства у сфері службової діяльності.

Службова недбалість обумовлює і прояви корупції в державному апараті. Досвід багатьох країн свідчить, що активність громадян, зацікавлених у подоланні службової недбалості, є головною передумовою виявлення її проявів. Але ефективної системи впливу на ситуацію у сфері запобігання та виявлення службової недбалості з боку різних інституцій громадянського суспільства, зокрема неурядових організацій, до цього часу в Україні не створено. Статті в ЗМІ, окремі заяви громадян, представників громадських організацій щодо проявів службової недбалості, як показує практика, недостатньо ефективні, оскільки вони спрямовані проти наслідків, але не проти причин та умов злочинів у сфері службової діяльності. Отже, і заходи здійснюються, як правило, хаотично, безсистемно, а їх реальна віддача мінімальна.

Все це свідчить про те, що в численних нормативно-правових актах щодо запобігання службовій недбалості взагалі не закладені реальні правові механізми, які б дозволяли громадським об'єднанням і окремим громадянам правовими заходами впливати на прояви службової недбалості.

У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток системи громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади. Особливу роль у цьому процесі повинні відігравати політичні партії та об'єднання громадян, засоби масової інформації, представницькі органи влади та окремі громадяни. Форми й методи такої діяльності, а також запровадження обов'язкового реагування відповідних державних органів на повідомлення про факти службових правопорушень чітко визначені в Законі України «Про запобігання корупції». У цьому Законі закріплено право громадських організацій на здійснення запитів до органів державної влади та отримання в установленому порядку інформації щодо їх діяльності із запобігання злочинам у сфері службової діяльності; проведення громадської експертизи проектів нормативно-правових актів, рішень, програм; правова підтримка журналістських та громадських розслідувань і формування громадських судів; надання своїх висновків і пропозицій відповідним державним органам; право на участь у відкритих парламентських слуханнях з питань запобігання і протидії злочинам у сфері службової діяльності; через суб'єктів права законодавчої ініціативи можливість виступати з такими ініціативами в галузі запобігання службовій недбалості; розвивати інститут лобіювання таких законів; забезпечити гарантований державний захист осіб, які надають допомогу у виявленні злочинів у сфері службової діяльності.

Разом із тим певних удосконалень кримінальне законодавство таки потребує. Це обумовлено, по-перше, необхідністю системного законодавчого підходу до боротьби зі злочинами у сфері службової діяльності, коли всі його ланки (адміністративні, цивільні, фінансові, трудові та кримінальні норми) узгоджені між собою; по-друге, потребами імплементації міжнародних конвенцій (угод, протоколів тощо), учасником яких є Україна; по-третє, необхідністю запозичення досвіду кримінально-правового вирішення проблем боротьби зі службовою недбалістю у тих країнах, де її рівень незначний і законодавство яких може служити взірцем вирішення проблеми.

Опитані нами службовці ефективність і можливості впливу заходів запобігання службовій недбалості оцінили таким чином: удосконалення нормативно-правового регулювання норм і правил техніки безпеки, екологічної та іншої безпеки впливають відчутно – 21,7 %; важко точно сказати, зумовлюють чи ні – 13,9 %; цілком спричиняють явище – 12,8 %; вважають, що скоріше не впливають – 8,5 %; зовсім не впливають – 5,6 %. Удосконалення законодавчого визначення розміру заподіяної шкоди: 23,0 % впливають відчутно; 15,8 % – важко точно сказати; 8,3 % – скоріше не впливають; цілком спричиняють явище – 6,7 %, зовсім не впливають – 4,2 % опитаних. Поліпшення контролю за технічним станом об'єктів і територій: 16,8 % – впливають відчутно; 16,6 % – важко точно сказати; 9,6 % – скоріше не впливають; цілком спричиняють явище – 6,4 %; зовсім не впливають – 5,6 % опитаних. Підвищення рівня прокурорського нагляду за дотриманням органами влади прав і свобод людини і громадянина з цих питань: 15,2 % – важко точно сказати; 14,4 % – впливають відчутно; 8,8 % – скоріше не впливають; цілком спричиняють явище – 8,8 %; зовсім не впливають – 3,7 % опитаних.

Отже, як свідчать дані опитування, доцільно вдосконалити нормативно-правове регулювання норм і правил техніки безпеки, екологічної та іншої безпеки, законодавче визначення розміру заподіяної шкоди, поліпшити контроль за технічним станом об'єктів і територій, підвищити рівень прокурорського нагляду за дотриманням органами влади прав і свобод людини і громадянина з цих питань, тому що саме вони впливають відчутно на ефективність заходів запобігання службовій недбалості [2].

Доречно розробити реальні правові механізми, які б могли ефективно протидіяти службовій недбалості. Актуальними є розробка і затвердження типових регламентів роботи колегіальних органів, Положення про порядок прийняття на службу, звільнення, ротації державних службовців, прийняття законів України «Про громадянський контроль за діяльністю органів влади, їх посадових і службових осіб», «Про нормативно-правові акти», «Про профілактику злочинності» та ін.

Таким чином, одним із напрямів протидії службовим злочинам у сучасних умовах є активізація й ефективне застосування заходів запобігання службовій недбалості, викорінення некомпетентності і непрофесіоналізму у формуванні діяльності державного апарату, зокрема в діяльності правоохоронних структур. Головним стратегічним напрямом запобігання службовій недбалості має стати створення надійних правових механізмів і широке залучення важелів громадянського суспільства. Загалом конкретні заходи щодо запобігання службовій недбалості повинні бути спрямовані на вдосконалення нормативно-правової бази з питань соціально-правового контролю за діяльністю органів влади й управління; здійснення організаційних і практичних заходів для ефективної протидії злочинам у сфері службової діяльності; залучення до розв'язання цих проблем політичного, культурного і матеріального потенціалу держави, органів державної влади, підприємств, установ, організацій та громадських об'єднань.

Список бібліографічних посилань

1. Гладун О. З. Проблеми впровадження в Україні кримінологічної експертизи // II Кримінологічні читання, присвячені пам'яті професора О.Г. Кальмана : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (21 листоп. – 12 груд. 2016 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. С. 16–19.
2. Дунаєва Т. Є. Кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання службовій недбалості : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 216 с.

Одержано 14.03.2019